

IZGRADNJA GALERIJE POLJSKOG DIZAJNA U NACIONALNOME MUZEJU U VARŠAVI: KUSTOSKA PERSPEKTIVA

KAJA MUSZYŃSKA

Nacionalni muzej, Varšava
kmuszynska@mzw.art.pl

Galerija poljskog dizajna Nacionalnog muzeja u Varšavi smještena je u glavnoj muzejskoj zgradi i prikazuje više od šesto primjeraka poljskog namještaja, tekstila, stakla, keramike, metala, nakita, mode, igračaka i grafičkog dizajna. To je prvi stalni muzejski prostor posvećen poljskom dizajnu 20. i 21. stoljeća, što znači da prije njegova uspostavljanja nije bilo mjesta na kojemu bi se mogli vidjeti izloženi primjerci poljskog dizajna, osim na nekoliko povremenih izložbi. Ova odsutnost bila je velika ne samo zato što javnost nije imala kamo otići upoznati se s velikim dijelom poljske kulturne baštine već i zbog toga što nije bilo moguće sagledati i tumačiti poljsku povijest tog razdoblja u odnosu na predmete nastale u to vrijeme. Doista, upravo je poljska društvena i politička povijest prihvaćena kao glavna referencija za narativ Galerije. Baš kao što povijest dizajna na zapadu uglavnom odražava stabilan tehnološki napredak i stalno povećanje blagostanja, povijest poljskog dizajna (slično mnogim zemljama srednje i istočne Europe) odjekuje mnogo dramatičnijim okolnostima kao što su podjele, nova izgradnja države nakon ponovnog

stjecanja neovisnosti, složeni aspekti komunističkog razdoblja (koji uključuju stilsku cenzuru, nestašice u gospodarstvu, usmjerenost na tešku i zanemarivanje lake industrije) te također preobrazba u devedesetim godinama prošlog stoljeća. Ova usporedba nije napravljena kako bi se dalo naslutiti da poljske povijesne okolnosti čine povijest poljskog dizajna zanimljivijom od one zapadnih zemalja. Štoviše, one sigurno nisu stvorile povoljno okruženje za razvoj dizajna u Poljskoj. Međutim, gomilanje turbulentnih događaja dovelo je do mnogih obrata i paradoksa u poljskoj povijesti koji su se izravno odrazili na dizajn, što čini odnos između države i dizajna u Poljskoj posebno fascinantnim. Predmeti u Galeriji trebali bi ilustrirati tu međuovisnost.

POVIJEST ZBIRKE

Osnivanje Odjela dizajna Nacionalnog muzeja u Varšavi 1978. godine vrijedno je spomena jer je oblikovalo i dalo smjer našoj zbirci kakva je danas. Njegovo utemeljenje povezano je s poviješću Instituta za industrijski dizajn (osnovanoga 1950.) – ustanove čija je uloga bila koordinacija suradnje između dizajnera koje je zapošljavao Institut i proizvodnog sektora. U studijima i radionicama Instituta dizajneri bi razvijali nove modele i prototipove u raznim medijima, a zatim bi ih proizvodile specijalizirane tvornice diljem Poljske. Utemeljiteljica Instituta i njegova dugogodišnja ravnateljica Wanda Telakowska, kada se umirovila 1978. godine, dala je Nacionalnomu muzeju Institutovu zbirku dizajna koja se sastojala od modela i prototipova namještaja, tekstila, stakla, keramike i drugih vrsta predmeta. Od tog trenutka Odjel dizajna radi na prikupljanju i očuvanju vrijednih primjeraka poljskog

dizajna. U gotovo četrdeset godina postojanja uspio je prikupiti zbirku s više od 25 tisuća predmeta. Većina ih je osmišljena za serijsku ili masovnu proizvodnju, no prikupljaju se i rukotvorine i unikatni.

U drugom desetljeću 21. stoljeća poljski dizajn ponovno je otkriven široj javnosti i počeo je dobivati priznanje. To je bilo moguće zahvaljujući muzejskim izložbama, uglavnom izložbi *Żelimo biti moderni: Poljski dizajn 1955. – 1968.* (2011.) u organizaciji Nacionalnog muzeja u Varšavi.¹ Sve veći interes javnosti i naponi kustosa Odjela dizajna potaknuli su upravu Muzeja da osigura sredstva za stalni postav dizajna. Kustosice Odjela Anna Maga, Anna Demska i Anna Frąckiewicz (†), kojima sam se i ja pridružila 2017. godine, počele su razvijati njegov narativ. Budući da je to trebao biti prvi stalni postav dizajna 20. i 21. stoljeća, dogovoreno je da bi njegova glavna misija trebala biti izobrazba publike o kanonu poljskog dizajna. Tako je usvojen konvencionalni, uglavnom linearni narativ. Takav pristup također je pomogao naglasiti kako povijest poljskog dizajna usko odražava političku povijest Poljske.

SADRŽAJ GALERIJE

Stalni postav Galerije poljskog dizajna strukturiran je prema dva načela, prema

kojima su i predmeti raspoređeni u prostoru.

Prvo je načelo kronologija, a obuhvaća razdoblje od početka 20. stoljeća do danas (sl. 1). Ovaj dio podijeljen je u sedam cjelina:

- 1) 1890. – 1918. *Početak: nacionalni stil, umjetnost primijenjena u industriji*
- 2) 1925. *Izložba dekorativnih umjetnosti i moderne industrije u Parizu*
- 3) 1918. – 1939. *Izgradnja nacije*
- 4) 1945. – 1955. *Obnova, socrealizam i drugi pravci*
- 5) 1956. – 1969. *Modernost*
- 6) 1970. – 1989. *Pokušavajući ići ukorak sa svijetom: nedostaci i ograničenja*
- 7) *Nakon 1989. Obnovljena otvorenost.*

U drugom dijelu Galerije usvojili smo tematski pristup i izdvojili tri teme: dizajn nadahnut narodom, dizajn za djecu i industrijski dizajn, kao tri najvažnije spone poljskog dizajna (sl. 2).

Prva kronološka cjelina nazvana je *1890. – 1918. Početak: nacionalni stil, umjetnost primijenjena u industriji*. Priča o poljskom dizajnu započela je potragom za „nacionalnim stilom“, vizualnim izrazom zajedničkog identiteta za jačanje nacije rastrgane stranim silama. To nastojanje ostvareno je devedesetih godina 19. stoljeća u zakopanskom stilu arhitekture i rukotvorina djelovanjem

Slike 1 i 2. Galerija poljskog dizajna, Nacionalni muzej u Varšavi. Fotografirao Bartosz Bajerski, 2017.

Slika 3. Dio seta za doručak Jana Szczepkowskoga, prema nacrtu Stanisława Witkiewicza, proizvela tvornica kaljevih peći i majolike Józef Niedźwiedzki & co., Dębnički pokraj Krakova, oko 1900. Izvor: Nacionalni muzej u Varšavi, 2017.

Stanisława Witkiewicza i njegovih suradnika. Glavno načelo zakopanskog stila bilo je uključivanje dekorativnih narodnih uzoraka u unutrašnje uređenje kuća buržoazije i intelektualaca. Zakopanski stil, iz regije Podhale, stekao je veliku, iako kratkotrajnu popularnost daleko izvan svojega rodnog mjesta, iznjedriviši mnoge fascinantne proizvode, uglavnom u arhitekturi i namještaju, ali i proizvode od tekstila, metala i keramike, kao što je set za doručak Jana Szczepkowskoga (sl. 3) koji uključuje elemente svojstvene zakopanskomu drvenom posuđu, poput izrezbarenih ručki za šalice. Možda je najveća povijesna vrijednost zakopanskog stila bila popularizacija narodnih motiva, koji su otad ostali središnji dio poljskog dizajna, što će se vidjeti u tematskom dijelu Galerije. Također je to bilo vrijeme kada su poljski dizajneri crpili nadahnuće iz pokreta umjetničkog obrta u Velikoj Britaniji ili bečkog *Werkstättea*.

Druga cjelina je najmanja i posvećena je *Izložbi dekorativnih umjetnosti i moderne industrije* u Parizu 1925. godine. U njoj smo okupili predmete i arhivske materija-

Slika 4. Trokutasti stolovi Janine Grossman i Irene Reicherówna, tvornica obojenog namještaja Meko, 1929. – 1933. Izvor: Nacionalni muzej u Varšavi, prije 2017.

le iz poljskog paviljona s pariške izložbe. Jedan od primjera je dizajn slagalice u narodnom stilu istaknute umjetnice Zofije Stryjeńskiej. Pariška izložba ističe se po tome što postav pripremljen za nju najkoherentnije oslikava značajke poljskog *art décoa*, što je žiri 1925. godine zasigurno cijenio jer je poljski paviljon dobio mnoge nagrade.

Treća cjelina, nazvana *1918. – 1939. Izgradnja nacije*, bavi se razdobljem poljske neovisnosti između dva svjetska rata. Bilo je to vrijeme ponovne izgradnje nacionalnih institucija i društva nakon stotinu godina podjela. U ovom dijelu promatramo ključnu međuratnu umjetničku sredinu u Poljskoj, kao što je Varšavska škola likovnih umjetnosti – prva poljska akademija na kojoj su primijenjene umjetnosti izjednačene sa slikarstvom i kiparstvom. Jedan od glavnih ciljeva osnivača škole bilo je njegovanje raširene likovne kulture koja bi prožimala sve aspekte društvenog života. Iz tog miljea proizišao je takozvani stil Ład, poznat po jedinstvenom spoju modernoga i tradicije te po funkcionalnoj jednostavnosti s autohtonim naglascima.

Slika 5. Torbica i cipele Krystyne Tołłoczko-Różyške, BNEP, 1945. – 1947. Izvor: Nacionalni muzej u Varšavi, 2017.

Slika 6. Dio servisa za kavu Ina, Lubomira Tomaszewskoga, IWP, tvornica porculana Ćmielów, 1962. Izvor: Nacionalni muzej u Varšavi.

Njegovi predstavnici dizajnirali su za mnoge državne ustanove i uključili bogatu nacionalnu simboliku kako bi naglasili svoju poljsku pripadnost. Istodobno su poljski dizajneri istraživali međunarodni stil i stvorili namještaj od čeličnih cijevi koji je u postavu predstavljen stolicom i pomoćnim stolićem osmišljenima posebno za novoizgrađenu predsjedničku rezidenciju u gradu Wisli. Nezavisni dizajneri predstavljeni su trokutastim stolovima Janine Grossman i Irene Reicherówne (sl. 4), koje vode vlastitu tvrtku Meko, te radovima Julije Keilowe od koje su tvornice posrebnih i pozlaćenih proizvoda naručile dizajn modernog pribora za jelo. Četvrta cjelina nazvana je *1945. – 1955. Obnova, socrealizam i drugi pravci*. Prve godine nakon rata ilustriraju predmeti nastali doslovno ni od čega – roba izrađena od loših materijala poput para cipela i torbice od drvenih štapića (sl. 5). Oni upućuju na poriv dizajnera da ponovno izgrade uništenu zemlju s pomoću umjetnosti i obrta. Cijelo desetljeće obilježeno je supostojanjem stilskih nastojanja zaostalih iz međuratnog razdoblja i vladina socreali-

stičkog programa uvedenoga 1949. godine. U primijenjenoj umjetnosti socrealizam našao je svoj puni izraz u službenim interijerima i namještaju, poput naslonjača Jana Bogusławskoga iz Dvorane Vijeća ministara. Ovaj pokret bio je nadahnut povijesnim stilovima – predmeti su bili monumentalni i često ukrašeni izrezbarenim ornamentima.

Peta cjelina prikazuje razdoblje od 1956. do 1969. godine pod nazivom *Modernost*. Ovo je vrijeme bilo iznimno plodno za poljski dizajn i stvorilo je više izvanrednih projekata nego ikada prije. To ima veze s Hruščovljevim „otapanjem“ koje je omogućilo slobodniji protok ljudi i ideja između zapadne i srednje te istočne Europe. Najvažniji je pothvat ovog razdoblja masovna proizvodnja kojom su mnogi proizvodi postali univerzalno dostupni. Osebujan stil pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća zastupljen je u Galeriji zbirkom keramike i tiskanog tekstila, kao i namještajem od savijene šperploče i sintetike, sve pod utjecajem likovnih umjetnosti tog doba – apstraktnog slikarstva i skulpture otvorene forme. Servis za kavu

Lubomira Tomaszewskoga, na primjer, ima dekorativne, skulpturalne kvalitete (sl. 6). Velik dio predmeta izloženih u ovom dijelu, posebice namještaja, zapravo nije masovno proizveden, već je izrađen u samo nekoliko komada jer je gospodarstvo bilo usmjereno na potporu teškoj industriji i nije poticalo uvođenje novih tehnologija u lakoj industriji, uključujući izradu namještaja. Stoga se izrazito estetske plastične stolice koje su postale ikone zapadnog dizajna nisu mogle proizvesti i popularizirati u Poljskoj. U postavu prikazujemo njihove modele i prototipove, primjerice naslonjač Romana Modzelewskoga (sl. 7). Razdoblje od 1970. do 1989. godine predstavljeno je šestom cjelinom u kronološkom dijelu stalnog postava, nazvanom *Pokušavajući ići ukorak sa svijetom: nedostaci i ograničenja*, te promatranom kroz prizmu gospodarske krize sedamdesetih godina. Obilježja su tog razdoblja ugušena proizvodnja, ozbiljna nestašica robe i opći pad poljskog dizajna, ali za-

Slika 7. Naslonjač Romana Modzelewskoga, 1958. Izvor: Nacionalni muzej u Varšavi, 2011.

Slika 8. Haljina Barbare Hoff, 1985. Izvor: Nacionalni muzej u Varšavi, prije 2019.

pravo imamo nekoliko izloženih predmeta koji osporavaju tu predodžbu, ponajviše moderna, masovno proizvedena odjeća Barbare Hoff (sl. 8).

Sedma i zadnja cjelina u kronološkom dijelu stalnog postava nazvana je *Nakon*

1989. *Obnovljena otvorenost*. Politička i gospodarska preobrazba stvorila je novu kapitalističku stvarnost s novim mogućnostima, ali i novim problemima za dizajnere, kao i proizvođače i krajnje korisnike. Sâmo razdoblje preobrazbe bilo je turbulentno i nestabilno. Većina je tvornica privatizirana, mnoge su zatvorene, što je utjecalo ne samo na proizvodnju u zemlji već i na kontinuitet dizajnerske industrije i tradicije. U ovom dijelu prikazali smo samo nekoliko primjera predmeta od stakla i keramike kako bismo to ilustrirali. Posljednja dva desetljeća u kronološkom slijedu bave se ponovnim buđenjem poljskog dizajna i već etabliranim poljskim suvremenim dizajnerima, poput Tomasza Augustyniaka, Marela Cecuće ili Tomeka Rygalika.

Tematski dio Galerije sastoji se od tri cjeline: *Dizajna nadahnutoga narodom*, koji je lajtmotiv poljskog dizajna još od zakopanskog stila; *Dizajna za djecu*, područja koje je oduvijek fasciniralo najbolje poljske dizajnere, poput Marije Chomentowske i Terese Kruszevske, i poticalo njihovo eksperimentiranje s formom i tehnikom; te *Industrijskog dizajna*, u kojemu izlažemo eksperimentalne predmete, kao i primjere uspješnih proizvoda.

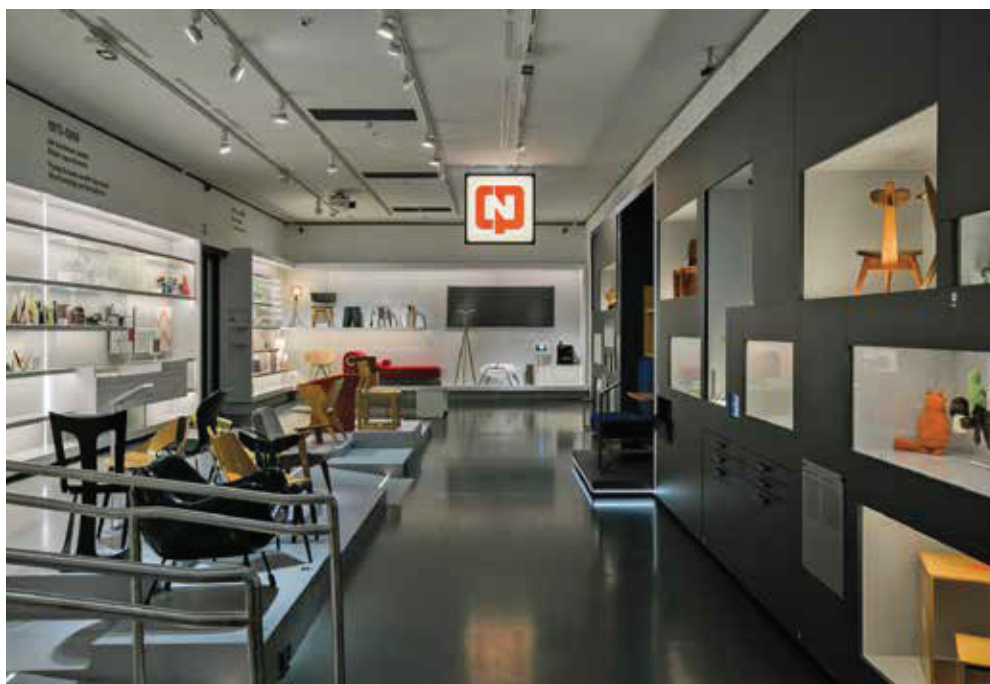
OBLIKOVANJE POSTAVA

Sadržaj i narativ Galerije bilo bi nemoguće prenijeti bez pravilnog rasporeda i dizajna postava. Prostor koji je bio na raspolaganju nalazi se u pravokutnoj prostoriji od tristo kvadratnih metara, što nije puno. Muzej je angažirao dizajnerski dvojac Paulinu Tyro-Niezgodu i Piotra Matoseka da razviju kreativna rješenja za uklapanje odabranih predmeta u prostor. Za to su osmislili ugradbeni sustav koji se sastoji

od vitrina, polica za trodimenzionalne predmete te ladica i vješalica za tekstil, što je omogućilo stavljanje velikog broja izložaka u postav (sl. 9). U sredini prostorije uzdužno je smještena platforma na kojoj je izložen namještaj.

Prostorija je preuređena kako bi postala najprimjerenija pozadina odabranim predmetima. Svi prozori su prekriveni, a drveni je pod premazan crnim polimerom. Bijela, crna i siva boja označuju različite dijelove Galerije. Primjerice, ugradbeni sustav u kronološkom je dijelu bijel, a u tematskomu crn. Svaka cjelina u svakom dijelu vizualno je odvojena okomitom rasvjetom (sl. 10). Legende za svaku cjelinu i neke od izložaka govore o povijesti dizajna u odnosu na poljsku društveno-političku povijest i uklopljene su u ugradbeni sustav vitrina. Da se ne preoptereti ionako ograničeni prostor, umjesto legendi ispod svakog predmeta Tyro-Niezgoda i Matosek osmislili su knjižice s predmetnim legendama. Međutim, ovo je rješenje naišlo na kritike brojnih posjetitelja te ih je Muzej odlučio u budućnosti zamijeniti legendama u prostoru. Rad dizajnera bio je ključan jer je omogućio uklapanje velike količine predmeta u prostor bez natrpavanja, kao i održavanje jasnoga i koherentnog narativa.

Galerija je živahan prostor već pet godina. Redovito organiziramo radionice, predavanja i događanja te ih činimo dostupnima što većem broju društvenih skupina. Stalni postav privlači velik broj posjetitelja i ima ulogu u širenju znanja i popularnosti poljskog dizajna. To se može vidjeti u sve većem broju publikacija o poljskom dizajnu, događanjima, izložbama, aukcijama te u sve većoj prisutnosti poljskog dizajna u društvenim medijima.

Slike 9 i 10. Galerija poljskog dizajna, Nacionalni muzej u Varšavi. Fotografirao Bartosz Bajerski, 2017.

Ipak, neke od tema i ideja nisu dovoljno istražene. One uključuju snažnu zastupljenost žena u poljskom dizajnu, pitanje plagijata tijekom razdoblja hladnog rata i trenutačne trendove u dizajnu, da spomenemo samo neke. Stoga bismo se ovim i drugim temama željeli dublje baviti u novomu, većem prostoru koji se očekuje za Galeriju poljskog dizajna nakon proširenja Muzeja.

BILJEŠKE

¹ *Chcemy być nowoczesni: Polski design 1955-1968*, kustosice Anna Maga, Anna Demska i Anna Frąckiewicz, Nacionalni muzej u Varšavi, 2011.

BUILDING THE GALLERY OF POLISH DESIGN AT THE NATIONAL MUSEUM IN WARSAW: THE CURATORIAL PERSPECTIVE

The article concerns the Gallery of Polish Design at the National Museum in Warsaw, Poland. The Gallery was opened in 2017 and was the first permanent display of 20th- and 21st-century Polish design. It amasses over 600 pieces of Polish furniture, textiles, glassware, ceramics, metalwork, jewellery, fashion, toys, and graphic design. The Gallery's narrative takes a historical approach and revolves around the relationship between the state and design. First part of the paper provides an overview of the history of the Museum's design collection. Second part discusses all the parts of the permanent Gallery and explains the link between the objects on display and historical periods. The last part talks about practical decision concerning the design of the display made by the gallery architects in order to fit more objects into the limited space and make the narrative more comprehensible.